

■ CONVIVENZA

Tema da la stgiraglia

DA PIEDER CAMINADA*

A tgnamain na sai jau betg talian. E tuttina scriv jau dapi intgin temp regularmain texts talians ch'ils adressats chapeschan apparentamain.

Ma pertge pomai? Na, jau na sun betg in scheni. Natiralmain serva il rumantsch a mai cun scriver texts talians. Anc pli util è dentant il fatg che mia mamma era da lingua materna taliana ed ha discurrì talian cun mai enfin mes terz onn da la vita. Jau na ma regord betg pli da quai pertge ch'jau era lura anc memia pitschen. Ma insanua en las profunditads da mes tscharvè sto quai tut esser arcunà.

Quai na dat dentant anc betg resposta a la dumonda pertge ch'jau sun abel da scriver passablamain talian, essend ch'in uffant da trais onns na sa betg anc scriver. Ed en scola n'hai jau era mai gì instrucziun da talian.

Sco ditg, jau na sun betg in scheni, ma jau enonusch «Google Translate» e «DeepL Translator». E quels programs da translaziun electronics porschan ensemen cun mias enonuschientschas da talian (pliotost rudimentaras) servetschs uschè buns ch'jau hai l'impressiun che mes talian scrit saja atgnamain detg andant.

Jau am las linguas. Ch'jau vegnia in di a far da la

lingua mia clamada è sa mussà tar mai gia relativamain baud. Avant prest 40 onns avev jau il siemi da daventar translatur en la segunda via da furmazium. Lura sun jau però ma decidi per il schurnalisse.

Tgi sa sche quai è stà ina decisiun prudenta? Omaduas professiuns sa chattan en il fratemp en ina crisa profunda. Il schurnalisse perquai ch'adina pli pauca glied è pronta da pajar per prestaziuns schurnalisticas. Il translatur perquai che programs da translaziun electronics pon porscher oz servetschs, per ils quals ins duvrava pli baud profis.

Tenor in artitgel ch'è cumparì dacurt en il «Tages-Anzeiger» han ils programs da translaziun electronics fatg il pass decisiv avant prest dus onns cura ch'ils inventaders da quels programs n'han betg pli calculà las probabilitads linguisticas cun agid da pèrs da plects existents. Enstagl da quai han els cumenzà ad experimentar cun raits neuronalas. U ditg in

zic pli simpel: Quests systems electronics èn oz programmads uschia ch'els pon sa megliar da sez. Els han l'abiltad d'emprender e porschan oz prestaziuns sumegliantas a quellas d'in translatur mediocher.

Tge ch'il computer n'è betg capabel da far: El na po betg giugar cun la lingua. El è damai surdumandà tar gieus da plects u texts litterars ed el na producescha betg darar texts uschè absurds ch'ins pudess preschentar els 1:1 sco satira reala en in cabaret.

Ed uschia resta a tut ils translatur da quest mund anc la speranza ch'ins na po malgrà tut betg desister da lur abiltad d'exprimer insatge era tranter las lingias. Pertge che betg adina manegian ins pled per pled quai ch'ins di u scriva. Sch'jau ma schluitava sco rambot da trais onns en chombra da mes geniturs runond suenter la cuverta da letg na schev'jau betg ad els ch'jau haja tema da la stgiraglia e vulessi durmir tar els. Na, jau schev'ad els, sco mes bab raquintava pli tard adina puspè: «Ho dormito tanto tanto tutta la notte.» – In program da translaziun electronic vegn mai ad esser abel d'exprimer quai uschè innocentamain.

* Pieder Caminada è mainaproject scolaziun e redactor tar la «Südostschweiz». El è creschi si a Glion en in ambient per gronda part tudestg e viva oz en il vitg rumantsch da Castrisch.